

УДК 378.093.2

DOI 10.31652/2415-7872-2021-67-66-72

ОЛЕКСАНДР БІЛЧЕНКО

sanyaits7@gmail.com

кандидат педагогічних наук

Вінницький медичний фаховий коледж імені акад. Д. К. Заболотного
вул. Пирогова, 57, Вінниця**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР**

Професійна етика медичної сестри є професійно важливою інтегративною якістю особистості, що поєднує в собі засвоєні у процесі професіоналізації гуманістичні ціннісні орієнтації, професійно-етичні норми та етично значущі особистісні якості, які регулюють професійну діяльність і спілкування. Зміст професійної етики майбутніх медичних сестер адекватно розкривають чотири компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, особистісний і діяльнісний. Сутнісні характеристики і структурні компоненти професійної етики медичної сестри зумовлюють виокремлення відповідних критеріїв (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, особистісний, діяльнісний) та показників, що дають змогу оцінити рівень сформованості професійної етики у студентів медичного коледжу. На констатувальному етапі дослідження визначено та описано три рівні сформованості професійної етики майбутніх медичних сестер: високий (ціннісно-рефлексивний), середній (нормативно-репродуктивний) і низький (емпірично-інтуїтивний). Аналіз психолого-педагогічних джерел, узагальнення результатів констатувального етапу дослідження, а також урахування особливостей особистісно-професійного становлення майбутніх медичних сестер дало змогу визначити комплекс педагогічних умов формування професійної етики. На основі врахування специфіки морально-етичного аспекту професійної діяльності медичної сестри, а також особливостей організації освітнього процесу в медичному коледжі розроблена педагогічна модель формування професійної етики майбутніх медичних сестер, що складається з чотирьох блоків і комплексно відображає мету, завдання, педагогічні умови, форми, методи, етапи та рівні розвитку професійної етики студентів у процесі фахової підготовки. У процесі дослідження з'ясовано, що формування професійної етики майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки доцільно здійснювати за такими етапами: організаційно-мотиваційний, аналітико-діагностичний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний.

Ключові слова: медична етика, професійна етика медичної сестри, підготовка майбутніх медичних сестер, компоненти професійної етики, рівні сформованості професійної етики, педагогічні умови формування професійної етики майбутніх медичних сестер.

OLEKSANDR BILICHENKO

Candidate of Pedagogical Sciences

Vinnytsya State Medical College named after Acad. D. K. Zabolotny
Pirogova str., 57, Vinnytsya**FORMATION OF PROFESSIONAL ETHICS OF FUTURE NURSES**

The professional ethics of a nurse is a complex professionally important personal quality which integrates the humanistic value orientations, professional and ethical principles, acquired in the process of moral qualities' professionalization governing professional activity and communication. There are four interrelated components in the structure of professional ethics of future nurses: motivational-value; cognitive; personal; active. According to the distinguished components, the criteria (motivational-value, cognitive, personal, activity) and indices of future nurses' professional ethics formation were determined. Considering the distinguished criteria and indicators made it possible to identify and describe three levels of future nurses' ethics: high (value-reflective), medium (normative-reproductive) and low (empirically-intuitive). The pedagogical model of future nurses' professional ethics formation was developed on the consideration basis of the content and specifics of the moral and ethical aspect of the nurses' professional activity, as well as the educational process organizational peculiarities in the medical college. It includes four stages functional-purposal, contentual-active, management-technological, evaluative-effective. It reflects the purpose, tasks, pedagogical conditions, forms, methods, stages and levels of students' professional ethics development in the professional training process. Analysis of psychological and pedagogical sources, generalization of the research ascertaining stage findings, as well as taking into account the future nurses' personal and professional formation peculiarities made it possible to determine the complex of pedagogical conditions for the formation of professional ethics. The result of the research revealed that the future nurses professional ethics formation in the process of professional training should be carried out in the following stages: organizational-motivational, analytical-diagnostic, communicative-activity, reflexive-evaluation.

Keywords: medical ethics, nurse's professional ethics, future nurses' training, components of professional ethics, levels of professional ethics formation, pedagogical conditions of future nurses' professional ethics formation.

Стрімкі зміни, що відбуваються в соціокультурному житті нашого суспільства, реформування системи охорони здоров'я, динамізм і напружений характер професійної діяльності медичних працівників обумовлюють необхідність удосконалення підготовки майбутніх медичних сестер, від яких очікується не лише ґрунтовний рівень фахової компетентності, а й дотримання високих етичних стандартів медичної діяльності. Діяльність медичних сестер повинна базуватися на принципах гуманізму, глибокому розумінні

професійного і людського обов'язку, високому рівні загальної та професійної етичної і деонтологічної культури, усвідомленні моральної відповідальності за результати своєї роботи. Професійна етика є основним регулятором діяльності медичних працівників, забезпечуючи функціонування медицини як соціально-професійної і морально-етичної системи та сфери особистісної самореалізації фахівців медичного профілю [6].

Формування професійної етики має особливе значення у підготовці майбутніх медичних сестер, адже їхня діяльність має соціономний характер і може бути ефективною лише за умови активного втілення етичних цінностей і деонтологічних норм у взаємовідносинах з лікарями, пацієнтами і колегами [7]. Як свідчить практика, успішність діяльності медичних працівників залежить не тільки від предметно-функціональних складових їх професійної готовності (фахових знань, умінь, навичок), але й від розвитку моральної свідомості та особистісних якостей (доброті, терпіння, милосердя, тактовності, чуйності, відповідальності тощо), що визначають етичний аспект професійної взаємодії. У зв'язку з цим формування професійної етики майбутніх медичних сестер має стати одним із пріоритетних завдань їхньої підготовки в медичному коледжі.

Проблема морально-етичної підготовки майбутніх медичних працівників привертала увагу багатьох науковців [1; 3; 5; 6; 7; 8; 9; 10]. Шляхи підвищення якості професійної підготовки фахівців медичного профілю, особливості їх професійної діяльності в сучасних соціокультурних умовах, можливості професійного розвитку і саморозвитку розглядали М. Бабич, А. Волосовець, М. Гавраш, Л. Дудікова, І. Криницька, Я. Кульбашна, Ю. Лавриш, І. Мельничук, В. Москаленко, В. Передерій, І. Скрипник, С. Тихолаз, М. Філоненко та ін. Питання медичної етики досліджували А. Алексєєнко, О. Більченко, Ю. Віленський, А. Грандо, Н. Касевич, П. Назар, Н. Пасечко, І. Сенюта, Й. Турак та ін. Етико-деонтологічним аспектам професійної діяльності медичних працівників, проблемам формування морально-етичного простору медичної діяльності присвячені праці О. Андрійчук, Б. Веденко, С. Вековшиніна, Ю. Євтушенко, І. Кміть, О. Ковальової, Ю. Колісник-Гуменюк, В. Корнацького, В. Кулініченко, О. Насінник та ін.

У виконаних упродовж останніх років дисертаційних дослідженнях розглядалася проблематика формування різних професійно важливих якостей і характеристик майбутніх медичних працівників: професійного мовлення (М. Лісовий), емпатійної культури (І. Кузнецова [8]), комунікативної культури (О. Уваркіна), професійної культури (О. Наливайко [9]), професійної спрямованості (А. Мельник, В. Галузяк, С. Тихолаз [3], О. Неловкіна-Берналь), пізнавальної активності (Т. Темерівська) та ін.

Водночас, огляд наукових джерел свідчить про недостатню увагу дослідників до проблеми формування професійної етики майбутніх медичних сестер у процесі їх підготовки в медичному коледжі. Окремі її аспекти лише побіжно розглядалися в контексті проблематики формування професійних цінностей майбутніх медсестер (К. Куренкова), формування готовності студентів медичних коледжів до комунікативної взаємодії у професійній діяльності (С. Поплавська), підготовки студентів медичних спеціальностей до професійної взаємодії засобами моделювання комунікативних ситуацій (Н. Шигонська), організаційно-педагогічних умов виховної роботи в медичному коледжі (Х. Мазепа). Частково проблематика етико-деонтологічної підготовки розглядається в загальному контексті особистісно-професійного становлення майбутніх медичних працівників (Л. Дудікова, І. Сірак, К. Соцький, Ю. Устименко, Я. Цехмістер та ін.). Питання формування професійної етики майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки в медичному коледжі поки що не виступали предметом спеціального дослідження. Існує необхідність в науковому обґрунтуванні змісту й структури професійної етики майбутніх медичних сестер, визначенні критеріїв та показників її сформованості, педагогічних умов цілеспрямованого формування у процесі фахової підготовки.

Аналіз педагогічних і психологічних джерел з досліджуваної проблеми свідчить про існування різних підходів до трактування поняття «професійна етика». На основі узагальнення й систематизації різних підходів ми пропонуємо розглядати професійну етику медичної сестри як професійно важливу інтегративну якість особистості, що поєднує в собі засвоєні у процесі професіоналізації гуманістичні ціннісні орієнтації, професійно-етичні норми та етично значущі особистісні якості, які регулюють професійну діяльність і спілкування.

Різноманіття поглядів на зміст професійної етики спричинило різноплановість наукових уявлень про її структурні компоненти, серед яких дослідники виокремлюють: мотиваційно-особистісний, креативно-смысловий, когнітивно-деонтологічний, рефлексивний (І. Слюсарєва), когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний (М. Кропачова), інтелектуально-когнітивний, аксіологічний, психолого-рефлексивний, комунікативно-діяльнісний (А. Агаркова), мотиваційний, аксіологічний, когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний, креативний (Ю. Колісник-Гуменюк), аксіологічний, когнітивний, особистісний (О. Наливайко), мотиваційний, пізнавальний, операційний, рефлексивний (І. Сірак).

На наш погляд, сутнісний зміст професійної етики майбутніх медичних сестер адекватно розкриває структурна модель, представлена чотирма компонентами: мотиваційно-ціннісним, когнітивним, особистісним і діяльним.

Мотиваційно-ціннісний компонент професійної етики майбутніх медичних сестер відображає сформованість професійно-етичної позиції, особистісного ставлення до етичних норм професійної діяльності, орієнтацію на цінності гуманізму, милосердя і збереження життя та здоров'я пацієнтів.

Когнітивний компонент характеризує компетентність майбутніх медичних сестер у галузі професійної етики, розуміння норм і принципів медичної деонтології, обізнаність з особливостями регулювання професійної діяльності на основі приписів медичної етики, здатність аналізувати моральний зміст ситуацій професійної взаємодії і визначати на цій основі способи та стратегії власної поведінки.

Особистісний компонент професійної етики представлений професійно важливими якостями особистості (емпатія, толерантність, тактовність, відповідальність, рефлексивність, доброзичливість, самокритичність, впевненість у собі, цілеспрямованість та ін.), що визначають гуманістичну спрямованість медичної діяльності і забезпечують реалізацію етичних норм у міжособистісній взаємодії з суб'єктами лікувального процесу.

Діяльний компонент професійної етики майбутніх медичних сестер знаходить вияв у сформованості практичних умінь налагоджувати конструктивні стосунки з пацієнтами, лікарями та іншими суб'єктами лікувального процесу на основі норм і цінностей медичної етики та деонтології.

На основі врахування специфіки морально-етичного аспекту професійної діяльності медичної сестри, а також особливостей організації освітнього процесу в медичному коледжі нами була розроблена педагогічна модель формування професійної етики майбутніх медичних сестер, що складається з чотирьох блоків і комплексно відображає мету, завдання, педагогічні умови, форми, методи, етапи та рівні розвитку професійної етики студентів у процесі фахової підготовки.

Функціонально-цільовий блок розкриває мету, завдання та функції формування професійної етики майбутніх медичних сестер; *змістовно-діяльний блок* відображає методологічні основи та оптимальні педагогічні умови формування професійної етики; *управлінсько-технологічний блок* характеризує принципи і способи педагогічного керівництва навчально-професійною діяльністю студентів у процесі оволодіння основами професійної етики та медичної деонтології; *оцінно-результативний блок* розкриває критерії, показники та рівні сформованості професійної етики майбутніх медичних сестер.

Враховуючи сутнісні характеристики і структурні компоненти професійної етики медичної сестри, ми визначили відповідні критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, особистісний, діяльний) та показники, які дають змогу оцінити рівень сформованості професійної етики у студентів медичного коледжу.

Відповідно до визначених критеріїв і показників було підбрано комплекс методик діагностування професійної етики майбутніх медичних сестер: тест «Професійна етика медичної сестри», методика виявлення ціннісних орієнтацій М. Рокича; методика вивчення мотивації професійної діяльності К. Замфір; методика діагностики соціально-психологічних установок особистості О. Потьомкіна, методика діагностування рівня морально-етичної відповідальності особистості І. Тимошука, методика визначення толерантних і інтолерантних установок особистості в сфері міжособистісного спілкування В. Бойко, опитувальник емоційної емпатії А. Меграбяна і М. Епштейна, метод експертних оцінок. Використання вказаних методик на констатувальному етапі дослідження дало змогу визначити й описати три рівні сформованості професійної етики майбутніх медичних сестер: високий (ціннісно-рефлексивний), середній (нормативно-репродуктивний) і низький (емпірично-інтуїтивний).

Загалом аналіз результатів констатувального етапу дослідження свідчить, що в умовах недостатнього педагогічного керівництва і значною мірою стихійного становлення професійної етики студентів не забезпечується належний рівень етико-деонтологічної підготовки багатьох з них до ефективного виконання професійних функцій. Для 22 % майбутніх медичних сестер властивий низький, емпірично-інтуїтивний, рівень сформованості професійної етики, що свідчить про їх недостатню готовність до налагодження конструктивних стосунків з суб'єктами професійної взаємодії і створення емоційно комфортних умов у лікувальному процесі. Отже, існує необхідність в обґрунтуванні педагогічних умов і визначенні шляхів підвищення ефективності формування професійної етики майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки.

Узагальнення результатів аналізу психологічної і педагогічної літератури, констатувального етапу дослідження, сучасної практики професійної підготовки медичних працівників, а також власного педагогічного досвіду дало змогу визначити комплекс педагогічних умов формування професійної етики майбутніх медичних сестер:

– створення і функціонування в медичному коледжі комплексної професійно орієнтованої виховної системи;

- орієнтація освітнього процесу в медичному коледжі на розвиток суб'єктності студентів, їх здатності до особистісної самоактуалізації;
- використання ціннісного потенціалу фахових дисциплін у процесі професійно-етичного самовизначення майбутніх медичних працівників;
- організація діалогічного спілкування як засобу емоційно-інтелектуального стимулювання особистісно-професійного становлення студентів.

Формування професійної етики у майбутніх медичних сестер є системним, поліфункціональним процесом. Тому його реалізація можлива лише за умови *створення і функціонування в медичному коледжі комплексної професійно орієнтованої виховної системи*, яка, інтегруючи весь спектр заходів, задає вектор формування професійної етики майбутніх медичних працівників. Комплексна професійно орієнтована виховна система медичного коледжу є складним поліструктурним утворенням, сутністю якого є комплекс інтегрованих взаємопов'язаних компонентів, що визначають спрямованість освітньо-виховного середовища на розвиток професійно важливих якостей майбутніх фахівців. Компонентами професійно орієнтованої виховної системи є: цілі, що знаходять відображення в концепції виховання; завдання і основні напрями виховної діяльності; суб'єкти виховної взаємодії; навчально-професійні відносини, що виникають у виховному процесі, інтегруючи його суб'єктів у професійну спільноту; професійно-виховне середовище, створене викладацьким і студентським колективами; управління системою, що забезпечує інтеграцію, взаємодію компонентів і розвиток системи в цілому.

У контексті формування професійної етики майбутніх медичних сестер важливого значення набуває *орієнтація освітнього процесу в медичному коледжі на розвиток суб'єктності студентів, їх здатності до самоактуалізації*. Згідно з положеннями гуманістичної психології та педагогіки підтримки, внутрішня професійно-етична позиція студентів виникає не стільки внаслідок зовнішніх формуючих впливів, скільки в результаті їх власної активності, спрямованої на самоактуалізацію [2]. Студенти в освітньому процесі медичного коледжу мають виступати не об'єктами педагогічних впливів, а активними суб'єктами професійного розвитку, здатними до ціннісного самовизначення і професійної самореалізації. Важливою передумовою забезпечення суб'єктної позиції студентів у процесі формування професійної етики є орієнтація викладачів на педагогічну модель фасилітації, яка передбачає надання майбутнім медичним працівникам можливостей для вільного вибору форм і видів діяльності, створення умов для їх самовизначення і самореалізації в ціннісному просторі майбутньої професії.

Результати проведеного дослідження свідчать, що формування професійної етики майбутніх медичних сестер потребує цілеспрямованого *використання ціннісного потенціалу всіх фахових дисциплін у процесі професійно-етичного самовизначення студентів*. Ефективне використання ціннісного потенціалу фахових дисциплін можливе на основі послідовної реалізації в освітньому процесі принципів систематизації, орієнтації, актуалізації і самоактуалізації:

- принцип систематизації вимагає виявлення у кожній навчальній дисципліні специфічного морально-етичного змісту, що характеризується можливістю його екстраполяції на сферу майбутньої діяльності студентів;
- принцип орієнтації спрямований на технологічне розгортання навчального матеріалу у вигляді певних етапів, що передбачають активну взаємодію викладачів і студентів;
- принцип актуалізації орієнтує на організацію навчальної діяльності студентів, спрямованої на опанування запропонованих ззовні нормативних зразків і засвоєння ціннісного досвіду професійної діяльності;
- принцип самоактуалізації передбачає таку організацію навчальної діяльності студентів, у процесі якої вони самостійно відкривають і освоюють прогностичні способи діяльності, розвивають якості особистості, важливі для реалізації гуманістичного змісту майбутньої професії.

Важливою педагогічною умовою формування професійної етики майбутніх медичних сестер є *застосування діалогічного спілкування як засобу емоційно-інтелектуального стимулювання професійного становлення студентів*. Діалогічна взаємодія викладачів і студентів сприяє формуванню відносин партнерства, взаємної довіри і поваги, завдяки чому активізує ідентифікацію студентів з носіями професійно-етичних норм і цінностей [11]. Ефективними у процесі педагогічної підтримки становлення професійної етики майбутніх медичних сестер є такі діалогічні прийоми емоційно-інтелектуального стимулювання, як: ідентифікація, когнітивна інтерпретація, резюмування, підбадьорювання, емпатійне слухання, саморозкриття, встановлення особистісного контакту, позитивне підкріплення.

Експериментальна перевірка визначених педагогічних умов і розробленої моделі формування професійної етики майбутніх медсестер здійснювалася на базі Вінницького медичного коледжу імені акад. Д. К. Заболотного. Для експерименту було відібрано експериментальну і контрольну групи студентів з приблизно однаковим складом і вихідним рівнем сформованості професійної етики. Всього у формувальному експерименті взяв участь 221 студент (114 в експериментальній і 107 у контрольній групах).

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася у процесі організації аудиторної і позааудиторної діяльності студентів спеціальності «Медсестринство»: викладання дисциплін «Медсестринська етика», «Медсестринство в хірургії», «Хірургія», «Онкологія», читання спецкурсу «Основи професійної етики медичної сестри», організації позааудиторної виховної роботи, виробничої практики.

Формування професійної етики майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки відбувалося за такими етапами: організаційно-мотиваційний, аналітико-діагностичний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний.

Організаційно-мотиваційний етап спрямовувався на формування у студентів медичного коледжу позитивної мотивації, інтересу до проблем медичної деонтології, спрямованості на оволодіння принципами і нормами професійної етики. На цьому етапі вирішувалися такі завдання: показати майбутнім медичним сестрам соціальну і професійну значущість професійної етики; ознайомити студентів з комплексом необхідних для медсестри морально-етичних якостей; підвести студентів до усвідомлення наявності або відсутності цих якостей у себе і тим самим спонукати до професійного самовиховання. Завдання організаційно-мотиваційного етапу вирішувалися за допомогою комплексу *мобілізаційно-спонукальних* методів (актуалізація, мобілізація, мотивація, підкріплення значущих психічних станів і поведінки студентів), які забезпечували формування професійно-етичного світогляду майбутніх медичних сестер: етичних поглядів, переконань, ідеалів, позицій та оцінок.

На аналітико-діагностичному етапі формування професійної етики майбутніх медичних сестер вирішувалися такі завдання: аналіз студентами сформованості у себе знань про професійно-етичні норми і правила поведінки фахівця медичної сфери; усвідомлення необхідності і важливості формування морально-етичних особистісних якостей медичного працівника; формування емпатійного ставлення до людей і гуманістичної спрямованості особистості. Реалізація цих завдань забезпечувалася використанням комплексу *діагностичних* методів, які були спрямовані на вивчення студентів з погляду відповідності їх поведінки професійно-етичним вимогам, а також на рефлексивний аналіз студентами сформованості у себе професійно важливих етичних якостей і здатності до організації професійної взаємодії на основі деонтологічних норм і принципів.

Завдання *комунікативно-діялісного етапу* полягали у формуванні в майбутніх медичних сестер орієнтувальної основи професійної діяльності і спілкування відповідно до професійно-етичних норм і цінностей. Використані на цьому етапі *організаційні* методи відповідали колективним та індивідуальним формам роботи в аудиторний і позааудиторний час, що спрямовувалися на активізацію самореалізації студентів у різних соціально-професійних ролях у відповідності з основними професійно-етичними нормами. *Комунікативні* методи забезпечували формування у студентів вмінь налагоджувати конструктивні міжособистісні стосунки з пацієнтами, лікарями і колегами на основі норм професійної етики, створювати емоційно комфортні умови для взаємодії суб'єктів лікувального і реабілітаційного процесів, об'єднувати зусилля колег на основі спільних професійних інтересів і гуманістичних моральних цінностей, пов'язаних зі збереженням і відновленням здоров'я пацієнтів.

З метою вирішення завдань формування професійної етики майбутніх медичних сестер було розроблено експериментальну методіку, елементами якої є: навчальна програма спецкурсу з основ професійної етики медичної сестри, що передбачає теоретичні і практичні заняття, які забезпечують набуття студентами знань про етичні норми і принципи професійної діяльності; комплекс ділових ігор, спрямований на розвиток у майбутніх медсестер професійно важливих морально-етичних якостей; програма професійного тренінгу, зорієнтована на актуалізацію мотивації самовдосконалення студентів у сфері професійної етики і медичної деонтології; завдання для різних видів практики, що забезпечують набуття досвіду професійно-етичної поведінки; змодельовані емоційно-насені професійні ситуації, що стимулюють переживання студентами різноманітних почуттів і емоцій, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю; сценарії професійно орієнтованих морально-етичних бесід з використанням притч, прислів'їв і афоризмів; комплекс підібраних для обговорення з студентами складних у деонтологічному відношенні дилем, пов'язаних з виконанням професійних обов'язків.

На рефлексивно-оцінному етапі підводилися підсумки дослідно-експериментальної роботи з формування професійної етики майбутніх медичних сестер. Завдання цього етапу передбачали підсумкову діагностику рівнів сформованості професійної етики студентів з використанням підбраного діагностичного інструментарію, проведення коригувальних заходів на основі педагогічного моніторингу і прогнозування подальшого використання виховного потенціалу соціально-професійного середовища медичного коледжу. Використання *контрольно-аналітичних й оцінних* методів (аналіз, синтез, класифікація, порівняння, узагальнення, оцінювання) дало змогу перевірити хід і результати використання розвивального потенціалу соціально-професійного середовища медичного коледжу у формуванні професійної етики майбутніх медичних сестер, оцінити рівні її сформованості, внести необхідні корективи у процес фахової підготовки студентів.

Аналіз результатів формувального експерименту свідчить, що реалізація визначених педагогічних умов забезпечує структурну перебудову всіх компонентів професійної етики майбутніх медичних сестер, що знаходить комплексний вияв у загальній позитивній динаміці рівнів її сформованості (рис. 1).

За період проведення дослідно-експериментальної роботи в експериментальній групі суттєво зменшився відсоток студентів з низьким (емпірично-інтуїтивним) (з 22% до 8%) і водночас суттєво підвищився з високим (ціннісно-рефлексивним) (з 28% до 37%) і середнім (нормативно-репродуктивним) (з 49% до 55%) рівнем сформованості професійної етики. Використання непараметричного критерію Вілкоксона засвідчило статистичну достовірність вказаних змін ($\alpha=0,05$). На відміну від експериментальної, у контрольній групі хоча й спостерігаються певні позитивні тенденції у формуванні професійної етики майбутніх медичних сестер, вони мають порівняно незначний характер і не досягають рівня статистичної значущості.

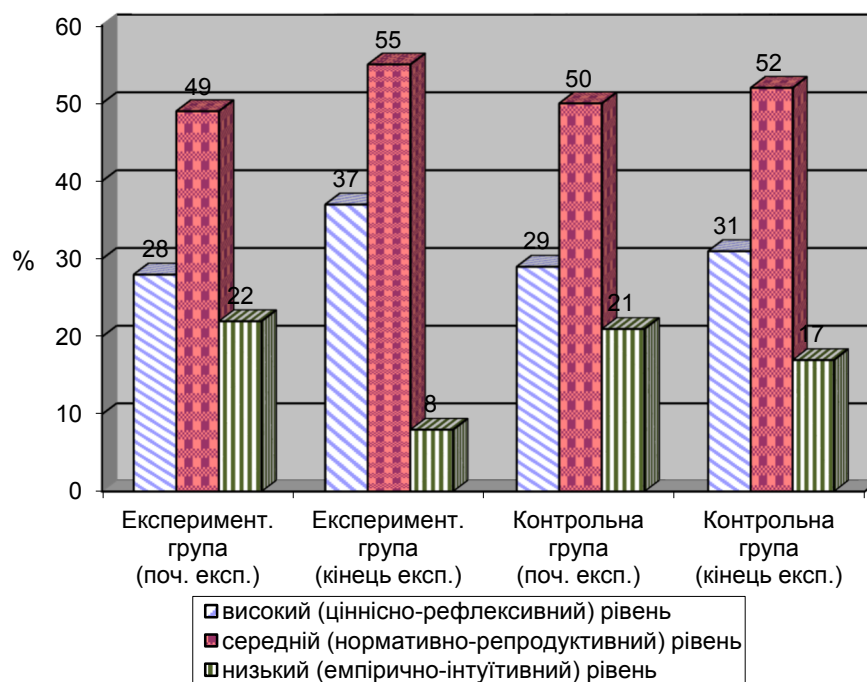


Рис. 1. Динаміка рівнів сформованості професійної етики у студентів контрольної й експериментальної груп (у %)

Загалом, результати експериментальної роботи засвідчили, що реалізація обґрунтованих педагогічних умов і розробленої методики забезпечує розвиток всіх структурних компонентів професійної етики майбутніх медичних сестер: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, особистісного і діяльнісного. Практика підтвердила ефективність запропонованої методики формування професійної етики майбутніх медичних сестер, елементами якої є: навчальна програма спецкурсу з основ професійної етики медичної сестри, що передбачає теоретичні і практичні заняття, котрі забезпечують набуття студентами знань про етичні норми і принципи професійної діяльності; комплекс ділових ігор, спрямований на розвиток у майбутніх медсестер професійно важливих морально-етичних якостей; програма професійного тренінгу, зорієнтована на актуалізацію мотивації самовдосконалення студентів у сфері професійної етики і медичної деонтології; завдання для різних видів практики, що забезпечують набуття досвіду професійно-етичної поведінки; змодельовані емоційно-насені професійні ситуації, що стимулюють переживання студентами різноманітних почуттів і емоцій, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю; сценарії професійно орієнтованих морально-етичних бесід з використанням притч, прислів'їв і афоризмів; комплекс підібраних для обговорення зі студентами складних у деонтологічному відношенні дилем, пов'язаних з виконанням професійних обов'язків.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у з'ясуванні можливостей застосування нових інформаційних технологій у процесі етико-деонтологічної підготовки студентів медичного коледжу, визначенні шляхів формування професійної етики майбутніх медичних сестер у процесі виробничої практики, вивченні та узагальненні зарубіжного досвіду формування професійної етики медичних працівників.

Література

1. Агаркова А. О. Формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук, 13.00.07 теорія і методика виховання. Київ, 2011. 22 с.

2. Галузьяк В. М. Суб'єктність як професійно важлива якість педагога. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського. Серія: «Педагогіка і психологія»*. Випуск 18. Вінниця, 2006. С. 212 – 216.
3. Галузьяк В. М., Тихолаз С.І. Розвиток професійної спрямованості студентів вищих медичних навчальних закладів: монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. 228 с.
4. Галузьяк В. М., Холковська І. Л. Педагогічна діагностика: Курс лекцій. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. 164 с.
5. Демянчук М. Р. Підготовка бакалаврів сестринської справи до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2015. 228 с.
6. Касевич Н. М. Медсестринська етика і деонтологія. Київ: Медицина, 2010. 200 с.
7. Кубіцький С. О., Неділька Н.В. Особливості професійної комунікативної взаємодії майбутніх медпрацівників. *Вісник Національної академії оборони. Питання педагогіки*. 2010. № 2 (15). С. 55.
8. Кузнецова І. В. Педагогічні умови формування емпатійної культури студентів вищих медичних навчальних закладів: дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2005. 205 с.
9. Наливайко О. Б. Формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів у процесі контекстної підготовки: дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук. Вінниця, 2016. 286 с.
10. Сірак І. П. Формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації: дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук. Вінниця, 2017. 296 с.
11. Холковська І. Л. Соціальна компетентність як умова успішної самореалізації особистості. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського. Серія: «Педагогіка і психологія»*. Випуск 47. Вінниця, 2016. С. 63-67.

References

1. Aharkova A. O. Formuvannya profesiino-etychnoi kultury maibutnix likariv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Formation of professional and ethical culture of future doctors in higher educational institutions] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk, 13.00.07 teorii i metodyka vykhovannia. Kyiv, 2011. 22 s.
2. Haluziak V. M. Subiektnist yak profesiino vazhlyva yakist pedahoha [Subjectivity as a professionally important quality of a teacher]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.Kotsiubynskoho. Serii: «Pedahohika i psykholohiia»*. Vypusk 18. Vinnytsia, 2006. S. 212 – 216.
3. Haluziak V. M., Tykholaz S.I. Rozvytok profesiinoi spriamovanosti studentiv vyshchyykh medychnykh navchalnykh zakladiv: monohrafiia [Development of professional orientation of students of higher medical educational institutions: monograph]. Vinnytsia: TOV «Nilan LTD», 2016. 228 s.
4. Haluziak V. M., Kholkovska I. L. Pedahohichna diahnozyka: Kurs lektsii [Pedagogical Diagnostics: a course of lectures]. Vinnytsia: TOV «Nilan LTD», 2015. 164 s.
5. Demianchuk M. R. Pidhotovka bakalavriv sestrynskoi spravy do profesiinoi diialnosti na zasadakh kompetentnisnoho pidkhotodu [Preparation of nursing bachelors for professional activities based on the principles of a competence-based approach]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Khmelnytskyi, 2015. 228 s.
6. Kasevych N. M. Medsestrynska etyka i deontolohiia [Nursing ethics and deontology]. Kyiv: Medytsyna, 2010. 200 s.
7. Kubitskyi C. O., Nedilka N.V. Osoblyvosti profesiinoi komunikatyvnoi vzaiemodii maibutnix medpratsivnykiv [Features of professional communicative interaction of future health workers]. *Visnyk Natsionalnoi akademii obrony. Pytannia pedahohiky*. 2010. # 2 (15). S. 55.
8. Kuznetsova I. V. Pedahohichni umovy formuvannia empatiinoi kultury studentiv vyshchyykh medychnykh navchalnykh zakladiv [Pedagogical conditions for the formation of empathic culture of students of higher medical educational institutions]: dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. ped. nauk. Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H.S. Skovorody, 2005. 205 s.
9. Nalyvaiko O. B. Formuvannya profesiinoi kultury maibutnix simeinykh likariv u protsesi kontekstnoi pidhotovky [Formation of professional culture of future family doctors in the process of contextual training]: dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. ped. nauk. Vinnytsia, 2016. 286 s.
10. Sirak I. P. Formuvannya hotovnosti maibutnix medychnykh sester do profesiinoi samorealizatsii [Formation of readiness of future nurses for professional self-realization]: dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. ped. nauk. Vinnytsia, 2017. 296 s.
11. Kholkovska I. L. Sotsialna kompetentnist yak umova uspishnoi samorealizatsii osobystosti [Social competence as a condition for successful self-realization of the individual]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.Kotsiubynskoho. Serii: «Pedahohika i psykholohiia»*. Vypusk 47. Vinnytsia, 2016. S. 63-67.